

КУРКОВА К. М.

доктор юридичних наук, професор,
завідувач відділу науково-правових
експертиз

та законопроектних робіт

*(Науково-дослідний інститут
публічного права)*

ORCID ID: 0000-0002-4259-5511

БОРОВИК А. В.

кандидат юридичних наук, доцент,

віце-президент з наукової роботи

(Науково-дослідний інститут

публічного права)

ORCID ID: 0000-0003-1834-404X

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.5.63>

**ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗАГРОЗАМ ЦИФРОВОГО ПОХОДЖЕННЯ, ЯКІ МАЮТЬ
ПОТЕНЦІАЛ ДЛЯ ДЕФОРМАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ**

У статті висвітлено проблематику особливостей взаємодії Бюро економічної безпеки України щодо протидії загрозам цифрового походження, які мають потенціал для деформації вітчизняних економічних процесів. Наголошено, що динамічний розвиток цифрових інновацій та технологій має як переваги, так і певні ризики для функціонування економіки держави. Акцентовано увагу на загрозливості деяких таких тенденцій, що потребує уваги з боку відповідних інституцій шляхом реалізації відповідних форм і методів управлінської діяльності.

В рамках представленої тематики оцінено роль впливу загроз цифрового походження на економічні процеси. Доведено багатогранність і складність цього питання з огляду технологічну обмеженість, законодавчу недосконалість, а також уразливість національної економіки в нинішній період.

З таких же мотивів обґрунтовано доцільність та своєчасність посилення взаємодії заходів Бюро економічної безпеки України із іншими суб'єктами функціонально чи діяльнісно дотичних до таких питань. Підкреслено необхідність консолідації зусиль як із міжнародними й іноземними, так і національними учасниками відповідних відносин. Аргументовано провідну роль досліджуваної установи з огляду на її компетенцію та власне значимість стійкості економіки в умовах збройної агресії.

Визначено особливості спільної діяльності в сучасних умовах за участі Бюро економічної безпеки України, продиктовані правовим забезпеченням, рівнями взаємодії, чисельністю потенційних учасників, актуалізацією кола відповідних питань, євроінтеграційними прагненнями, усвідомленням потреби розвитку відповідного законодавства та іншими факторами. Наголошено на необхідності подальшого розвитку спільної діяльності у відповідних міжнародних процесах, національних заходах тощо. Запропоновано першочергові напрями подальшої систематичної розбудови цієї сфери відносин із мотивів характеру відповідних

загроз і природи правоохоронної діяльності. Акцентовано увагу на тому, що реалізація цих кроків в осяжному майбутньому має істотно підвищити функціональний потенціал досліджуваної установи, позитивно відображаючись на ступеневі забезпеченості системи економічної безпеки України.

Ключові слова: національна безпека, економічна безпека, цифрова безпека, цифрова економіка, віртуальний актив, цифровий актив, цифрові загрози, цифрові інновації та технології, правоохоронні органи, Бюро економічної безпеки, адміністративно-правові засади, спільна діяльність, взаємодія, протидія

Kurkova K. M., Borovyk A. V. Features of the interaction of the bureau of Economic Security of Ukraine in countering threats of digital origin that have the potential to deform domestic economic processes

The article highlights the issues of the peculiarities of the interaction of the Bureau of Economic Security of Ukraine in countering threats of digital origin, which have the potential to deform domestic economic processes. It is emphasized that the dynamic development of digital innovations and technologies has both advantages and certain risks for the functioning of the state economy. Attention is focused on the threat of some such trends, which requires attention from the relevant institutions, through the implementation of appropriate forms and methods of management activity.

Within the framework of the presented topic, the role of the influence of digital threats on economic processes is assessed. The multifacetedness and complexity of this issue are proven in view of technical limitations, legislative imperfections, as well as the vulnerability of the national economy in the current period.

For the same reasons, the expediency and timeliness of strengthening the interaction of the Bureau of Economic Security of Ukraine with other entities functionally or actively related to such issues is substantiated. The need to consolidate efforts with both international and foreign, as well as national participants in relevant relations is emphasized. The leading role of the institution under study is argued in view of its competence and the actual significance of the stability of the economy in conditions of armed aggression.

The features of joint activities in modern conditions with the participation of the Bureau of Economic Security of Ukraine are determined, dictated by legal support, levels of interaction, the number of potential participants, the updating of the range of relevant issues, European integration aspirations, awareness of the need to develop relevant legislation and other factors. The need for further development of joint activities in relevant international processes, national events, etc. is emphasized. Priority areas for further systematic development of this sphere of relations are proposed based on the nature of the relevant threats and the nature of law enforcement activities. Attention is focused on the fact that the implementation of these steps in the foreseeable future should significantly increase the functional potential of the institution under study, positively reflecting on the degree of security of the economic security system of Ukraine.

Key words: national security, economic security, digital security, digital economy, virtual asset, digital asset, digital threats, digital innovations and technologies, law enforcement agencies, Bureau of Economic Security, administrative and legal frameworks, joint activities, interaction, counteraction

Актуальність теми дослідження. Система економічної безпеки України давно стала важливим елементом національної безпекової діяльності та рушійною силою для демонстрації фінансових можливостей держави. Відповідні процеси мають виняткове значення для багатьох сфер санкціонованого публічного впливу, а також приватноправових відносин.

Істотну роль вони відіграють і з точки зору обороноздатності держави, оскільки від економічних індикаторів та показників залежить матеріальна забезпеченість сил оборони, що безпосередньо відображається на боездатності української армії. Їх роль також офіційно визнається в Законі України «Про оборону України», абз. 3 ст. 1 якого економічні заходи розцінюються в якості одних із складових оборонної діяльності [1]. Вказаний підхід можна прослідкувати і в інших нормативно-правових актах та профільних стратегічних [2] й концептуальних документах [3].

Їхня безспірна цінність зумовлює об'єктивну потребу ефективно й систематично реагувати на будь-які ризики та загрози для системи економічної безпеки України. В протилежному випадку ймовірно очікувати ускладнення фінансової, інвестиційної, макроекономічної і інших похідних обставин, що неодмінно екстраполюється на різні, в тому числі критичні сфери суспільного життя.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток цифрових інновацій та технологій призводить до появи додаткових і реальних ризиків втручання в економічну діяльність. Концептуальні способи та засоби неправомірного впливу на фоні об'єктивної відсутності адаптованих захисних систем можуть деформувати, ускладнити чи унеможливити перебіг відповідних процесів. Непоодинокі приклади таких практик в різних країнах доводять слушність і своєчасність цієї гіпотези.

За вказаних обставин уповноважені інституції мають реалізовувати кроки щодо формування державної політики відносно предметних питань. Ураховуючи законодавчо визначені функції та повноваження, особливе місце серед їх числа відведено Бюро економічної безпеки України (далі – БЕБ). Компетенція установи передбачає залученість у процеси забезпечення аналізованої безпеки шляхом застосування управлінських, інформаційно-аналітичних, кримінально-процесуальних, оперативних-розшукових й інших заходів. На фоні обмеженості законодавчого регулювання, зумовленого п. 1 Перехідних та прикінцевих положень Закону України «Про віртуальні активи» [4] виникає потреба реалізації всіх допустимих форм діяльності з ціллю мінімізації таких впливів.

Перспективним серед їхнього числа слід вважати взаємодію з рештою суб'єктів, що має посилити позиції правоохоронного органу. До того ж це позитивно відобразиться на колективній протидії відповідним чинникам та явищам, котрі мають нетиповий характер й форми прояву. З огляду на таку постановку питання, своєчасним і доцільним є аналіз проблематики взаємодії однойменної установи щодо предметної позиції.

Стан наукової розробки тематики дослідження. Тематика впливу цифрових активів на економіку держави фрагментарно розкрита у роботах деяких вітчизняних дослідників. Зокрема, В. Гавва та М. Гапонюк, надаючи визначення і здійснюючи класифікацію останніх, відмічають їх вплив на трансформацію деяких економічних відносин і появу нових засобів для реалізації певних цілей підприємницької діяльності [4, с. 240-241, 244]. Характеристику з позиції їхньої нематеріальної природи та відповідних економічних переваг і ризиків наводить О. Бутнік-Сіверський [8, с. 95-96]. Питання їх співвідношення і взаємозв'язку з офіційно визнаною категорією «віртуальні активи» змістовно розкриває О. Дмитрик [9, с. 250-251]. Особливу увагу таким активам з позиції загрозовості для економіки, а також всебічного аналізу самого поняття звернено у роботі О. Кудя [7, с. 31-32, 35].

В той же час, представлені й інші дослідження не містять змістовних напрацювань щодо адміністративно-правового регулювання протидії відповідним проявам. З-поміж іншого, це стосується й питання взаємодії БЕБ із рештою суб'єктів, як одного з перспективних напрямів функціонування в сучасних реаліях.

Мета дослідження. Зважаючи на сутність і характер представленої проблеми метою дослідження мають стати аналіз тематики взаємодії БЕБ щодо протидії загрозам цифрового походження. Поставлена мета зумовлює висвітлення такого кола питань: 1) оцінка ролі впливу загроз цифрового походження на економічні процеси; 2) обґрунтування доцільності своєчасності посилення взаємодії БЕБ щодо протидії загрозам цифрового походження; 3) визначення особливостей такої спільної діяльності в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Проблематика щодо реального впливу загроз цифрового походження поступово набуває розголосу серед багатьох вчених і фахівців в різних країнах. Важливість економічних галузей, недостатня дослідженість названого типу загроз та випадки руйнування елементів економічних систем доводять реалістичність відповідних проявів.

У науковій літературі названі засоби незалежно від їхніх переваг або ризиків для економіки переважно іменуються «цифровими активами», оскільки таке визначення поєднує низку змістовно релевантних характеристик. До прикладу В. Гава і М. Гапонюк вважають, що йдеться про будь-які, об'єкти що існують в цифровому форматі [5, с. 240]. При цьому, посилаючись на деякі іноземні дослідження [6], вони вказують, що з появою технології «блокчейн» нами стали іменувати, криптовалюти, NFT, токенизовану нерухомість, токени, забезпечені активами тощо [5, с. 240]. Подібну думку висловлює О. Кудь зауважуючи, що йдеться про інформаційний ресурс, похідний від права на цінність і обертається у розподіленому реєстрі у вигляді унікального ідентифікатора [7, с. 34]. На думку О. Бутніка-Сіверського, йдеться про комп'ютерне оцифрування у вигляді цифрових активів фінансової, бухгалтерської, податкової, банківської інформації, цифрового контенту тощо, які унікально ідентифіковані, включаючи й фотографії, що створює умови для переведення інформації в цифрову форму з подальшим інтегруванням в інтелектуальну платформу управління інформацією та створення внутрішньо корпоративного документообігу на цифрових носіях [8, с. 101-102]. Відсутність законодавчо закріпленого такого поняття призводить до об'єктивізації різних думок щодо представлені дефініції. Проте, ознайомлюючись і аналізуючи наведені й деякі інші твердження, можна зробити висновки, що вони смислово істотно не різняться між собою. Слушно припустити, що це обумовлено власне природою таких активів, а також ключовими, насамперед технічними властивостями останніх.

Зустрічається думка, що за допомогою вказаних інструментів створюються віртуальні середовища та одиниці платежу чи обміну на майно (товари), роботи (послуги) й інших форм цивільного обороту, які у національному законодавстві позиціонуються віртуальними активами [9, с. 251]. Так, згідно п. 1 ч. 1 ст. 1 однойменного закону йдеться про нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість і виражене сукупністю даних в електронній формі [4; 5]. Попри те, що офіційно не дозволено використання останніх для виконання платіжних чи обмінних операцій законодавча та технологічна обмеженість дають можливість обходити цю заборону. Фактично, будь-яка особа, оперуючи віртуальним активом, розробленим виключно за допомогою цифрових інструментів може скоювати протиправні заходи (легалізація (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансування тероризму, фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, маніпулювання на організованих ринках, ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), шахрайство тощо), маючи високий ступінь анонімності.

Окрім теоретичних міркувань свідченням цьому є матеріали нещодавніх правозастосовних практик. До прикладу, в Ухвалі Шепетівського міськрайонного суду Хмельницької області від 5 грудня 2023 р. (Справа 688/3758/23 (№ 1-кс/688/2796/23)) судом встановлено, що особу без його відома було використано у шахрайській схемі, яка називається «трикутник р2р» [10]. У загальних рисах мова йшла про отримання доступу до системи онлайн-банкінгу потерпілої та подальшого списання певної суми на власну користь. В ході досудового розслідування було встановлено, що такі кошти були зараховані на баланс іншої особи і з подальшим придбанням криптовалюти на цю суму. Після чого така криптовалюта була придбана невідомою особою, а кошти надійшли зловмиснику [10]. В результаті чого самі кошти були легалізовані за допомогою функціоналу цифрових засобів та властивостей віртуальних активів.

Також можна навести Вирок Березанського районного суду Миколаївської області від 28 липня 2023 р. (№ 1-кп/469/221/23) відповідно до якого було затверджено угоду про визнання винуватості осіб, котрі неправомірно заволоділи коштами одного з українських банків шляхом застосування цифрових засобів [11]. Ці та інші приклади наочно засвідчують

уразливість систем логічного захисту до значної частини неправомірних посягань реалізованих завдяки цифровим технологіям.

Виходячи з цього, можна вважати доведеною точку зору про потенціал цифрових активів щодо здатності до деформації вітчизняних економічних процесів. Численні діяння та їх масштаби на фоні функціональної обмеженості і законодавчої недосконалості породжують певні загрози для економіки.

За таких обставин всі суб'єкти правоохоронної діяльності мають долучатися до розробки цього напрямку. Специфіка вітчизняної підслідності, визначеної ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України [12] не залишає альтернатив з огляду на потребу ефективної роботи.

Водночас особлива роль у цьому аспекті відведена БЕБ, урахувавши коло завдань (ч. 1 ст. 4) та функцій (абз. 2 ч. 1 ст. 1) установи [13]. Це відображається і на підслідності правоохоронного органу (ч. ч. 3, 7, 9, 10 ст. 216) [12], адже відповідні правопорушення посягають на функціонування економіки держави. А засобами чи способами скоєння останніх можуть, у тому числі, бути аналізовані об'єкти наукового інтересу.

Зважаючи на функціональну малодослідженість цифрових активів та лишень поступове усвідомлення потреби розбудови відповідних механізмів, особливої уваги вартує питання взаємодії БЕБ з іншим суб'єктами. Консолідація зусиль матиме значення для всіх учасників, адже самі загрози за проявом є однотипними щодо багатьох сфер і носять транснаціональний характер.

Слід також враховувати, що БЕБ наділений статусом центрального органу виконавчої влади. З-поміж іншого, вказане передбачає подання пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів з питань усунення передумов створення схем протиправної діяльності у сфері економіки (пп. 3 п. 4 Положення про Бюро економічної безпеки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 жовтня 2021 р. № 1068 [14]). Виконання такого завдання передбачає формування змістовних методичних розробок, чому суттєво сприятимуть колективні міри. Отримання відповідного досвіду можна буде використати для напрацювання дієвих пропозицій із удосконалення чинного законодавства.

Тому питання взаємодії БЕБ має вкрай важливе значення в умовах сьогодення. Перераховані вище законодавчі і теоретичні аргументи доводять слушність та своєчасність наведеної думки, особливо на фоні уразливості економіки.

Ст. ст. 6-7 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» визначено правові засади спільної діяльності суб'єкта із компетентними органами інших держав, міжнародними, міждержавними організаціями, а також органами державної влади, органами місцевого самоврядування, правоохоронними органами та іншими особами (підприємствами, установами, організаціями, банками та іншими фінансовими установами), відповідно [13]. Такі норми утворюють базис для різних форм (правових і неправових, організаційних і управлінських тощо) спільної діяльності на всіх рівнях.

Залежно від сфери відання того чи іншого суб'єкта провадяться або можуть здійснюватися спільні заходи для досягнення попередніх цілей взаємодії. У березні 2023 р. в рамках «Програми міжнародних візитерів» було досягнуто домовленості про налагодження взаємодії з Підрозділом кримінальних розслідувань Служби внутрішніх доходів США (IRS-CI), зокрема й щодо забезпечення так званої «цифрової безпеки» [15; 16]. Маючи на увазі компетенцію досліджуваного правоохоронного органу, безумовно йдеться про питання захисту економіки держави від відповідних загроз.

Також протягом 2023 р. відбулося підписання Меморандумів за участю БЕБ та Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління», а також Громадської організації «Українська сучасна цифрова наука» [17], присвячених різним аспектам незаконного використання цифрових активів. Попри відсутність цього терміну в законодавстві України все ж мають місце офіційні згадки про таку дефініцію.

На додаток до зазначеного, у 2023 році під час міжнародного семінару організованого представництвом Консультативної місії Європейського Союзу (далі – КМЕС) було

висвітлено питання специфіки злочинів у сфері віртуальних активів [18]. Форум був проведений за участі представників органів прокуратури, юстиції, БЕБ, Національної поліції, Служби безпеки України, Львівського державного університету внутрішніх справ, суддів та міжнародних експертів. Зауважимо, що вкотре визнано складність проблеми та її значимість для різних органів правопорядку, інших інституцій, а також зацікавлених осіб.

Аналогічні заходи під патронатом КМЄС відбувалися у 2024 р., де зокрема наголошувалося про те, що 80 % злочинів сьогодні мають цифрову складову [19]. При цьому відмічається розширення складу учасників таких зібрань, що обумовлено дійсною важливістю відповідних питань. Йдеться не лише про правоохоронні органи, а й деякі інші державні установи та заклади вищої освіти, що вказує на істотний дослідницький потенціал цих і суміжних дискусійних позицій.

Такі інсайди наочно демонструють прагнення представників БЕБ до систематичного удосконалення власних вмій та навичок із протидії загрозам цифрового походження, які мають потенціал для деформації вітчизняних економічних процесів. Залученість у різні формати спільних заходів матиме позитивний ефект, адже посилить колективну стійкість до багатьох відповідних подразників.

Усвідомлення характеру конкретної проблеми цього походження сприятиме поступовій розбудові ефективних механізмів реагування на певний чинник чи явище в межах локального рівня. В подальшому такі напрацювання можна буде використати у рамках послідовуючих спільних заходів із метою невпинного розвитку безпекового потенціалу.

Зважаючи на прогресування загроз цифрового походження слідування безпековим трендам – важлива умова забезпечення стійкості національної економіки та сприяння поступального розвитку останньої. У протилежному випадку із високою ймовірністю Україна зіткнеться з проблемами руйнування економічних ланок та ланцюгів у способи і методи від яких будуть відсутні дієві запобіжники. Тому під цим кутом зору слушно вести мову про потребу систематичної колективної розбудови відповідного напрямку державного регулювання.

Виходячи з цього, до особливостей взаємодії БЕБ щодо протидії однойменним загрозам слід віднести такі: 1) існування сприятливих правових основ для реалізації різних форм спільних заходів; 2) можливість взаємодії на всіх рівнях; 3) участь у таких заходах багатьох суб'єктів публічних і приватноправових відносин; 4) активізація спільних заходів за останні роки у зв'язку із невпинним зростанням ролі цифрової складової та її масштабної інтеграції в економічні процеси; 5) долучення та стійка підтримка міжнародних і національних рухів з протидії загрозам цифрового походження; 6) систематичне удосконалення механізмів реагування на відповідні чинники, явища і тенденції. Зважаючи на поточну ситуацію й ураховуючи фактичні відомості, такі характеристики змістовно розкривають специфіку нинішньої взаємодії аналізованої установи.

Водночас додаткової уваги заслуговує питання поглиблення спільних заходів за цим напрямом із правоохоронними органами іноземних держав. Враховуючи однотипність зазначених загроз та їх проявів, а також тотожність природи правоохоронної діяльності, взаємний обмін досвідом матиме позитивний ефект для економіки країни. Більше того, це матиме вагомое значення і для інших країн-учасниць, адже й вони посилюватимуть власний безпековий потенціал шляхом запозичення вітчизняного досвіду.

Тому своєчасним і виправданим доцільно вважати пролонгацію участі у відповідних міжнародних процесах, національних заходах під егідою КМЄС, а також реалізацію інших форм взаємодії за рештою напрямів. Особливу увагу слід присвятити посиленню цієї діяльності з правоохоронними органами іноземних держав, зважаючи на транснаціональний характер проблеми.

Висновки. Узагальнюючи викладене слід зауважити, що взаємодія БЕБ щодо протидії загрозам цифрового походження, які мають потенціал для деформації вітчизняних економічних процесів на сучасному етапі вирізняється низкою важливих особливостей. Зміст цих специфік та власне каталізатори їх існування доведені отриманими результатами, ключовими з яких є такі:

1. Загрози цифрового походження мають істотний потенціал для деформації вітчизняних економічних процесів, впливаючи на показники й індикатори системи економічної безпеки України. Численні протиправні діяння та їх масштаби на фоні технологічної обмеженості й законодавчої недосконалості забезпечують сприятливе підґрунтя для розвитку відповідних явищ і чинників. Досвід національних та іноземних реалій наочно показує неготовність існуючих безпекових систем до викликів і загроз такого характеру.

2. Малодослідженість цифрових активів та поступове усвідомлення потреби розбудови відповідних механізмів реагування на руйнівні прояви, з-поміж іншого, зумовлює потребу об'єднання зусиль державних органів й інших суб'єктів функціонально чи діяльнісно дотичних до цих питань. При чому йдеться і про залучення суб'єктів міжнародного права та іноземної юрисдикції, зважаючи на транснаціональний характер проблеми і однотипність її проявів. Особливе місце у цих заходах має бути відведено БЕБ, зважаючи на завдання, функції і повноваження останнього, а також урахування специфіку підслідності установи.

3. На сучасному етапі взаємодія БЕБ з іншими суб'єктами у цій сфері характеризується низкою типових особливостей. До переліку ключових із їхнього числа слід віднести такі: 1) існування сприятливих правових основ для реалізації різних форм спільних заходів; 2) можливість взаємодії на всіх рівнях; 3) участь у таких заходах багатьох суб'єктів публічних і приватноправових відносин; 4) активізація спільних заходів за останні роки у зв'язку із невпинним зростанням ролі цифрової складової та її масштабної інтеграції в економічні процеси; 5) долучення та стійка підтримка міжнародних і національних рухів з протидії загрозам цифрового походження; 6) систематичне удосконалення механізмів реагування на відповідні чинники, явища і тенденції.

Важливими завданнями залишається пролонгація участі у відповідних міжнародних процесах, національних заходах під егідою КМЕС, а також реалізація інших форм взаємодії, особливо з правоохоронними органами іноземних країн. Консолідація інтелектуального та ресурсного забезпечення стане вагомою перевагою у питаннях удосконалення законодавчого забезпечення і розбудови інституційної основи.

4. Проблематика взаємодії БЕБ з іншими суб'єктами загрозам цифрового походження, які мають потенціал для деформації вітчизняних економічних потреб, потребує подальшого вивчення та дослідження. З огляду на правовий статус самої установи та специфіку відповідних чинників і явищ всі санкціоновані шляхи протидії останнім потребують комплексної наукової розробки.

Список використаних джерел:

1. Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1932-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. ст. 106.
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»: Указ Президента України від 11 серпня 2021 р. № 347/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text>
3. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>.
4. Гавва В., Гапонюк М. Цифрові фінансові активи: визначення та класифікація. *Економічний аналіз*. 2023. Т. 33. № 3. С. 238–246.
5. Про віртуальні активи: Закон України від 17 лютого 2022 р. № 2074-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 15. ст. 51.
6. All about digital assets & how to create digital assets marketplace with Nasdaq's Marketplace Services Platform. Site: *Nasdaq*. Available from: <https://www.nasdaq.com/solutions/fintech/marketplace-technology/about-digital-assets>.
7. Кудь А. Обґрунтування поняття «цифровий актив»: економіко-правовий аспект. *International Journal of Education and Science*. 2019. № 2(3). С. 29–41.

8. Бутнік-Сіверський О. Цифрові та віртуальні активи: методологія, правові аспекти, нематеріальні ресурси. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2024. № 2. С. 94–104.
9. Дмитрик О. Віртуальні активи і цифрові активи: до питання про співвідношення понять. *Право та інноваційне суспільство*. 2021. № 2 (17). С. 248–254.
10. Ухвала Шепетівського міськрайонного суду Хмельницької області від 5 грудня 2023 р. (Справа 688/3758/23 (№ 1-кс/688/2796/23)). *Веб-портал: Судова влада України*. 2023. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115427588>
11. Вирок Березанського районний суд Миколаївської області від 28 липня 2023 р. (№ 1-кп/469/221/23). *Веб-портал: Судова влада України*. 2023. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112481101>
12. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. ст. 88.
13. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28 січня 2021 р. № 1150-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2021. № 23. ст. 197.
14. Деякі питання організації діяльності Бюро економічної безпеки України: постанова Кабінету Міністрів України від 6 жовтня 2021 р. № 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-2021-%D0%BF#n11>.
15. БЕБ співпрацюватиме з Службою внутрішніх доходів США. *Веб-портал: Бюро економічної безпеки України*. 2023. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-spivpratsiuvatyme-z-sluzhboiu-vnutrishnikh-dokhodiv-ssha>.
16. Детективи БЕБ спільно з американськими правоохоронцями проведуть розслідування у сфері цифрової безпеки. *Веб-портал: Бюро економічної безпеки України*. 2023. URL: <https://esbu.gov.ua/news/detektyvy-beb-spilno-z-amerykanskyu-pravookhorontsiamy-provodytymut-rozsliduvannia-u-sferi-tsyfrovoi-bezpeky>.
17. БЕБ протидіятиме незаконному використанню цифрових активів. *Веб-портал: Бюро економічної безпеки України*. 2023. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-protydiiatyme-nezakonnomu-vykorystanniu-tsyfrovykh-aktyviv>.
18. Злочини в сфері віртуальних активів. БЕБ переймає досвід європейських правоохоронців. *Веб-портал: Бюро економічної безпеки України*. 2023. URL: <https://esbu.gov.ua/news/zlochynu-v-sferi-virtualnykh-aktyviv-beb-pereimaie-dosvid-ievropeiskykh-pravookhorontsiv>.
19. Цифрові детективи: майбутнє правоохоронних органів України. *Веб-портал: Консультативна місія Європейського Союзу*. 2024. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/digital-detectives-the-future-of-ukraine-s-law-enforcement/>.

